

Οι διπλωματικοί αγώνες του Καποδίστρια για τη χάραξη των συνόρων του νεοελληνικού κράτους

ΚΩΣΤΑΣ ΧΑΤΖΗΑΝΤΩΝΙΟΥ, Ιστορικός Συγγραφέας, Πεζογράφος

Email: contehatz@gmail.com

Όταν στις 8 Ιανουαρίου 1828, εννέα μήνες μετά την εκλογή του από την Γ' Εθνική Συνέλευση, ο Ιωάννης Καποδίστριας αποβιβάζεται στο Ναύπλιο, η κατάσταση στην Ελλάδα είναι τραγική. Η μεγάλη του προσφορά στην αναζωογόνηση της Επανάστασης, στην οργάνωση της διοίκησης, στην αντιμετώπιση του οξύτατου οικονομικού προβλήματος και στην ανασύνταξη των ενόπλων δυνάμεων είναι γνωστή. Κορωνίδα του έργου του υπήρξε ωστόσο ο αριστοτεχνικός τρόπος με τον οποίο χειρίστηκε τα εξωτερικά ζητήματα και η διπλωματική του στρατηγική που οδήγησε το 1831 από μίαν αυτόνομη και υποτελή στο σουλτάνο ηγεμονία που θα περιλάμβανε μόνο την Πελοπόννησο (όπως αρχικά οι μεγάλες ευρωπαϊκές δυνάμεις σχεδίαζαν) σε ένα ανεξάρτητο κράτος το οποίο συμπεριέλαβε τελικά τη Στερεά Ελλάδα, την Εύβοια και τις Κυκλάδες. Διότι κάτι τέτοιο δεν ήταν διόλου αυτόνομο το 1828...

Στις αρχές του 1828 οι περισσότερες περιοχές που είχαν ελευθερωθεί τα πρώτα χρόνια του Αγώνα, κατέχονταν πλέον από τις οθωμανικές δυνάμεις ή βρίσκονταν υπό την άμεση απειλή τους. Τα συγκροτημένα στρατόπεδα των επαναστατών κινδύνευαν να διαλυθούν, η εσωτερική κατάσταση ήταν χαώδης και το μεγαλύτερο μέρος της Πελοποννήσου ευρίσκετο υπό τον έλεγχο του Ιμπραήμ. Ο Κιουταχής κατείχε σχεδόν ολόκληρη τη Στερεά Ελλάδα που κινδύνευε έτσι να παραμείνει υπό τουρκική κυριαρχία αν το ελληνικό ζήτημα ρυθμιζόταν επί τη βάση του de facto εδαφικού ελέγχου των δύο εμπόλεμων και η Τουρκία είχε την τόλμη να αποδεχθεί άμεσα, τότε, στις αρχές του 1828, την πρόταση των Δυνάμεων για αυτόνομο ελλαδικό κράτος.

Η πολιτική ύπαρξη της Ελλάδος αναγνωρίστηκε επισήμως για πρώτη φορά με το Πρωτόκολλο της Αγ. Πετρούπολης στις 4 Απριλίου 1826. Η Μεγάλη Βρετανία και η Ρωσία συμφώνησαν τότε να προωθήσουν τη δημιουργία ενός ελληνικού κράτους το οποίο θα ήταν αυτόνομο και φόρου υποτελές στο σουλτάνο. Το Πρωτόκολλο αυτό ήταν επικίνδυνα ασαφές, ιδιαίτερα στο ζήτημα των συνόρων καθώς υπαινισσόταν ότι θα περιλάμβανε τις επαρχίες που συνεχιζόταν η επανάσταση ή όπου είχαν de facto εγκατασταθεί πολιτικές αρχές. Παράλληλα υπήρχε αναφορά σε εξαγορά «τουρκικών» περιουσιών, μέτρο πρακτικά ανεφάρμοστο, με δεδομένη την τεράστια αξία τους και την παντελή έλλειψη πόρων στο υπό σύστασιν κράτος. Η συνθήκη του Λονδίνου της 6ης Ιουλίου 1827 επαναλάμβανε τους όρους του Πρωτοκόλλου της Πετρούπολης αλλά με ένα σοβαρότατο επιπλέον μυστικό άρθρο που έκανε λόγο για εξαναγκασμό της Τουρκίας να δεχθεί τη μεσολάβηση των Δυνάμεων. Η συνθήκη αυτή, πέρα από την ηθική της σημασία, οδήγησε στην επιβολή ανακωχής και στον αποκλεισμό των ελληνικών παραλίων, γεγονότα που προκάλεσαν τον Οκτώβριο του 1827 τη ναυμαχία του Ναυαρίνου και μερικούς μήνες αργότερα, τον ρωσοτουρκικό πόλεμο.

Η διπλωματική στρατηγική του Καποδίστρια

Η κεντρική επιδίωξη του Καποδίστρια ήταν διττή. Αφ' ενός να μεταστρέψει την απόφαση των δυνάμεων για αυτονομία προς την πλήρη ανεξαρτησία χωρίς δεσμεύσεις (όπως ο φόρος υποτέλειας ή συμμετοχή της Πύλης στην εκλογή του ηγεμόνα) και αφ' ετέρου να εξασφαλιστεί η ευρύτερη δυνατή εδαφική βάση για αυτό το κράτος ώστε και βιώσιμο να είναι αλλά και να συμπεριλάβει όσο το δυνατόν μεγαλύτερο τμήμα του ελληνικού πληθυσμού. Γνώριζε ότι οι δυσκολίες θα ήταν μεγάλες και θα προέρχονταν όχι μόνο από τους Οθωμανούς αλλά και από τις μεγάλες Δυνάμεις. Η γεωπολιτική σημασία του ελληνικού χώρου όπου διασταυρώνονται συμφέροντα και επιδιώξεις αλλά και η καχυποψία για την επαναστατική φύση του ελληνικού εγχειρήματος, σε μια εποχή αντεπανάστασης, γεννούσαν πρόσθετα εμπόδια.

Θεμελιώδης αρχή της διπλωματικής στρατηγικής του Καποδίστρια υπήρξε η πολιτική ίσης φιλίας προς τις τρεις Δυνάμεις (Ρωσία, Αγγλία, Γαλλία). Γνώριζε ότι αποκλίσεις και άστοχοι χειρισμοί σε αυτό το ζήτημα μπορούσαν να οδηγήσουν στη μη εφαρμογή της συνθήκης του Λονδίνου αλλά και να προκαλέσουν μια αρνητικότερη για τα ελληνικά συμφέροντα διαμάχη των Δυνάμεων μεταξύ τους. Πρόκειται για μια αρχή γνήσιας πολιτικής εθνικής ανεξαρτησίας που δεν συνίσταται σε τυχοδιωκτική ρητορεία κατά των ισχυρών αλλά σε αναγνώριση της πραγματικότητας και ασφαλή πλοήγηση μέσα από τη θάλασσα των διεθνών αντιθέσεων.

Δεύτερη αρχή διπλωματικής στρατηγικής του Καποδίστρια υπήρξε η μεθοδολογία του «*διά βαθμών προχωρεί*», σύμφωνα με τις υπάρχουσες κάθε φορά συνθήκες και δυνατότητες. Έτσι, γράφοντας προς τον Τσάρο Νικόλαο στις 3 Ιουλίου 1827 (πριν δηλαδή τη συνθήκη του Λονδίνου, το Ναυαρίνο και τον ρωσοτουρκικό πόλεμο), ο Καποδίστριας φαίνεται να αποδέχεται την υποτελή αυτονομία και δεν θέτει καθόλου ζήτημα συνόρων. Πράξη ευφυέστατη αφού το ζητούμενο σε εκείνη τη φάση ήταν να υπάρξει μια διεθνής δέσμευση των δυνάμεων για απόσχιση της Ελλάδος από την οθωμανική αυτοκρατορία. Τρεις μήνες αργότερα, όταν η συνθήκη του Λονδίνου έχει κυρωθεί και οι ειδήσεις από την Ελλάδα είναι ενθαρρυντικές, ο Καποδίστριας προχωρεί στο επόμενο βήμα. Στις 3 Οκτωβρίου, σε απάντησή του προς τον Ουίλλιαμ Όρτον, του αγγλικού υπουργείου Εξωτερικών, διαμαρτύρεται έντονα για τυχόν περιορισμό των εδαφών που θα δοθούν στην Ελλάδα και διεκδικεί ευρύτερη περιοχή: από τον Αμβρακικό ως τον Θερμαϊκό, «*επί γραμμής διαπερώσης την Θεσσαλία και τη Μακεδονία... προστιθεμένων δε και των νήσων του τε Αιγαίου και της ελάχισσος Ασίας*». Μάλιστα, χωρίς να προβάλλει ρητές διεκδικήσεις, στην αρχή του ίδιου εγγράφου, ομιλεί για τα ιστορικά δίκαια του Ελληνισμού, στην Κύπρο, την Κρήτη και σε περιοχές της Μικράς Ασίας.

Από το 1828, όσο η κατάσταση εξελίσσεται θετικά στο πεδίο της μάχης, τόσο ο Κυβερνήτης θα γίνεται τολμηρότερος στην προβολή των ελληνικών διεκδικήσεων. Στην Αγγλία η νέα συντηρητική κυβέρνηση Ουέλλιγκτων είναι αρνητική στις ελληνικές διεκδικήσεις, φοβούμενη μήπως η εξασθένιση της Τουρκίας ευνοήσει την προώθηση της Ρωσίας. Βρετανικά αρχεία αποδεικνύουν ότι το Λονδίνο αντιδρά συστηματικά στις ευνοϊκές για την Ελλάδα ρωσικές προτάσεις, όπως η πρόταση για κοινή στρατιωτική δράση των Δυνάμεων

που ο Βρετανός υπουργός Εξωτερικών Ντάντλεϋ απέρριψε τον Φεβρουάριο του 1828 με το έωλο επιχείρημα ότι «θα θέση εις συναγεμόν την Ευρώπην και θα φέρη εις την επιφάνειαν πάθη επικίνδυνα διά την ειρήνην της».

Παρά την αγγλική αντίδραση, την άνοιξη του 1828 ο αυτοκράτωρ Νικόλαος ήταν αποφασισμένος να λύσει δυναμικά το ελληνικό ζήτημα. Ο άκριτος τουρκικός φανατισμός και η απειλητική νότα του σουλτάνου στα τέλη του 1827 τον βοηθούσε. Στις 29 Φεβρουαρίου 1828 ο πρέσβης του στο Λονδίνο Λίβεν επέδιδε στο αγγλικό υπουργείο Εξωτερικών έγγραφο με το οποίο ανήγγελλε ουσιαστικά ότι η Ρωσία θα προχωρούσε έστω μονομερώς σε πόλεμο προκειμένου να υποχρεώσει την Τουρκία να αποδεχθεί τη συνθήκη του Λονδίνου. Ουέλλιγκτον και Ντάντλεϋ σκέφθηκαν πως ήταν μια ευκαιρία να αποδεσμευθεί η Αγγλία από τη συνθήκη αυτή αλλά η πίεση των υπουργών Στρατιωτικών Πάλμερστον και Οικονομικών Χάσκισον για συνέχιση της συνεργασίας με τη Ρωσία, ώστε να μη χαθεί από κάθε επιρροή η Ελλάδα, οδήγησαν σε μια χαλαρή αντίδραση, με έκφραση λύπης και ευχές για την σύντομη λήξη των εχθροπραξιών που άρχιζαν στις 14 Απριλίου.

Η Αγγλία αρχικά προσπάθησε να προσεταιριστεί τη Γαλλία για χωριστή συμφωνία. Με τη διακοίνωση της 24ης Μαρτίου του Ντάντλεϋ προς τον πρέσβη της Γαλλίας στο Λονδίνο Πολινιάκ, γινόταν λόγος για περιορισμό των ορίων του ελληνικού κράτους μόνο στην Πελοπόννησο και τις παρακείμενες νήσους, για φόρο υποτέλειας της Ελλάδος προς την Πύλη, για αποζημίωση των Τούρκων ιδιοκτητών γης, ακόμη και για συμμετοχή της Τουρκίας στη διαδικασία ανάδειξης της εκτελεστικής εξουσίας εν Ελλάδι. Η κυβέρνηση Μαρτινιάκ ευτυχώς απέρριψε την αγγλική πρόταση ως αντιβαίνουσα προς τη συνθήκη του Λονδίνου αφού ο αποκλεισμός της Ρωσίας και κάθε απειλής χρήσης βίας, θα οδηγούσε σε ακύρωσή της και τελικά σε όξυνση της τουρκικής αδιαλλαξίας. Το Παρίσι θα αντιπροτείνει την αποστολή αγγλογαλλικής δυνάμεως στην Πελοπόννησο, συμπερίληψη στα όρια της Ελλάδος της Αττικής και της Εύβοιας και οικονομική βοήθεια. Όμως το Λονδίνο θα απορρίψει αυτές τις αντιπροτάσεις επιμένοντας στις θέσεις του.

Η ανεξάρτητη πολιτική Καποδίστρια βρήκε τη σφοδρή αντίδραση της αγγλικής πολιτικής, ομολογούν ηγετικά στελέχη των αγγλοφίλων όπως ο ιστορικός Σπυρίδων Τρικούπης ή ο Ν. Δραγούμης ο οποίος παρατηρεί στις *Ιστορικές Αναμνήσεις* του πως «εμίσουν οι Άγγλοι τον Κυβερνήτην ουχί νομίζοντες φρονούντα τα των Ρώσων, αλλ' ως επιδιώκοντα την εντελή ανεξαρτησίαν της χώρας και την επέκτασιν των ορίων, α μετά την πτώσιν των Ουίγων, ηξίουν να στήσωσιν οι Τόρεις κατά τον Ισθμόν της Κορίνθου». Αρκετά χρόνια αργότερα ο Βρετανός υπουργός Εξωτερικών Άμπερντην θα παραδεχθεί, σε επιστολή του προς τον Τρικούπη, ότι «ουδέποτε ο Καποδίστριας συνέλαβε την ιδέαν να θυσιάση την Ελλάδα εις την Ρωσίαν. Καταδιώξασα αυτόν η Αγγλία και τον άνδρα ηδίκησε και την υμετέραν πατρίδα εξημίωσε». Αυτά αργότερα. Διότι σε έγγραφό του της 25ης-5-1828 προς το Ρώσο πρέσβη Λίβεν, τόνιζε πόσο αρνητικό γεγονός ήταν ο ρωσοτουρκικός πόλεμος και δήλωνε τη σταθερή του αντίθεση σε ό, τι εξασθενίζει την Τουρκία.

Η Πελοπόννησος ελεύθερη

Ο Άμπερντην δέχθηκε τελικά τη νέα σύγκληση της διασκέψεως του Λονδίνου για τις 3 Ιουνίου. Η προσπάθεια της Τουρκίας να διασπάσει τις τρεις Δυνάμεις αποτυγχάνει και η διάσκεψη, στις οδηγίες προς τους τρεις πρέσβεις στην Πύλη αναφέρει πως τα ελληνικά σύνορα *«θα έδει να περιλάβουν το μεγαλύτερο τμήμα του επαναστατήσαντος πληθυσμού, να καθορίζονται σαφώς και να προστατεύονται ευκόλως»*. Με επιστολή προς τον ίδιο τον Ουέλλιγκτων στις 24 Ιουνίου, ο Ρεϊς εφέντη επιμένει σε μυστική ρύθμιση από Αγγλία και Τουρκία *«για την ειρήνευση της Πελοποννήσου»* (όπως πονηρότατα περιορίζει το εδαφικό ζήτημα) αλλά ο Ουέλλιγκτων θέτει ως προϋπόθεση την αποδοχή από την Πύλη της συνθήκης της 6ης Ιουλίου 1827. Στο μεταξύ η Διάσκεψη αποφάσισε την αποστολή γαλλικού στρατού στην Πελοπόννησο, όπως ο Καποδίστριας είχε εκμαιεύσει, συνιστώντας στο Παρίσι να μην αφήσει στη Ρωσία την αποκλειστική δόξα της στρατιωτικής συνδρομής στην Επανάσταση.

Πριν φθάσει ο γαλλικός στρατός για να επιβάλει την απομάκρυνση των αιγυπτιακών δυνάμεων, υπεγράφη στην Αλεξάνδρεια η συνθήκη που προέβλεπε ειρηνική τους αποχώρηση. Και αυτή η εξέλιξη προήλθε από τη διπλωματική ευφυΐα του Καποδίστρια που εκμεταλλεύθηκε τον ανταγωνισμό Αγγλίας και Γαλλίας για επιρροή στο νεότευκτο κράτος. Για να μη καταστραφεί πλήρως η Πελοπόννησος από τις νέες μάχες αλλά και για να μη λάβει ξένος στρατός τις δάφνες και τους τίτλους του απελευθερωτή, ο Καποδίστριας σπεύδει στη Ζάκυνθο, συναντά το ναύαρχο Κόδριγκτων και τον πείθει ότι θα ήταν προς το συμφέρον της Αγγλίας να προλάβει τους Γάλλους, σπεύδοντας στην Αίγυπτο για να πείσει το Μωχάμετ Άλη να διατάξει εκκένωση της Πελοποννήσου. Ο Κόδριγκτων μετέβη στην Αλεξάνδρεια όπου στις 9 Αυγούστου 1828 υπεγράφη συνθήκη που προέβλεπε άμεση αποχώρηση των αιγυπτιακών στρατευμάτων. Τρεις εβδομάδες αργότερα αποβιβάζονταν στο Πεταλίδι και την Κορώνη η γαλλική δύναμη. Η Πελοπόννησος ήταν ελεύθερη.

Οι εξελίξεις ήταν πλέον ραγδαίες. Πρώτες μέρες του Σεπτεμβρίου έφθαναν στον Πόρο οι πρεσβευτές παρά τη Πύλη Στράτφορντ Κάνιγκ, Γκυγιεμνό και Ριμπωπιέρ. Οι πληροφορίες για τις οδηγίες που είχαν ως προς το ζήτημα των συνόρων ήταν λίαν ανησυχητικές. Ανέφεραν ως μέγιστη παραχώρηση, *«μάλλον υπέρμετρη και αποκλειστέα»*, τη γραμμή από τον κόλπο του Βόλου ως τις εκβολές του Αχελώου. Οι θετικές εξελίξεις στο ζήτημα της Πελοποννήσου, ενθάρρυναν τον Καποδίστρια να προβάλει στις 11 Σεπτεμβρίου με εμπιστευτικό υπόμνημα προς τους πρέσβεις τολμηρότερες διεκδικήσεις. Στο υπόμνημα αυτό ορίζονταν ως *«τα μάλιστα συνεσταλμένα όρια της Ελλάδος τα από του κόλπου του Βόλου αρχόμενα και αφίνοντα μεν εις τους Τούρκους την Θεσσαλίαν και πολύ της Ηπείρου μέρος, διά δε των ισχυροτάτων ορεινών όγκων φθάνοντας εις Σαγιάδαις»*. Πιο κάτω διευκρινίζονταν ότι φυσικά όρια για να εξασφαλιστεί η άμυνα και η ανάπτυξη του νέου κράτους θα ήταν η ευθεία γραμμή που αρχίζει από τις υπώρειες του Ολύμπου στον Θερμαϊκό και φτάνει μέσω Χασιών- Μετσόβου- Χορμόβου- Σαμαρίνας- Γαρδικίου στο Παλέρμο της Χιμάρας. Νότιο όριο ορίζονταν η Κρήτη.

Ο Καποδίστριας επικαλούμενος απόρρητο άρθρο της συνθήκης του 1827 για αναπροσαρμογή των όρων αν η Τουρκία δεν αποδεχόταν τη μεσολάβηση, ζητεί διεύρυνση των συνόρων ώστε να είναι ικανό το νέο κράτος να αντιμετωπίσει την τουρκική εχθρότητα και να διασφαλιστεί η ειρήνη. Ο Κυβερνήτης χωρίς να απορρίπτει ρητά την αυτονομία και την επικυριαρχία του σουλτάνου κάνει λόγο στο ίδιο υπόμνημα *«περί όντως ανεξαρτησίας»*. Η μάχη του φάνηκε να δικαιώνεται όταν οι τρεις πρέσβεις παρά τις οδηγίες των κυβερνήσεών τους, θα υιοθετήσουν τη γραμμή κόλπου Βόλου- κόλπου Άρτας που απέδιδε έτσι στην Ελλάδα ολόκληρη τη Στερεά, η οποία βρισκόταν ακόμη υπό τουρκική κατοχή. Πρότειναν επίσης απόδοση της Εύβοιας ενώ συνηγορούσαν και υπέρ της παραχώρησης Σάμου και Κρήτης. Η γνωμάτευση των πρέσβεων που θα υποβαλλόταν στη διάσκεψη για να ληφθεί επίσημη απόφαση, υπήρξε άλλη μια επιτυχία του Καποδίστρια που βρισκόταν συνεχώς στον Πόρο πιέζοντας τον παλαιό του φίλο πρέσβη Στράτφορντ Κάνιγκ, εξάδελφο του Τζωρτζ Κάνιγκ ο οποίος είχε συντελέσει καίρια στην αλλαγή της βρετανικής στάσης το 1825. Έμενε να υπερκεραστεί η αντίδραση του Άμπερντην που επέμενε σε ένα υποτελές στο σουλτάνο κρατίδιο, με όρια μέχρι τον Ισθμό.

Μόλις έφθασαν στο Λονδίνο οι ειδήσεις για τη γνωμάτευση των πρέσβεων, ο Άμπερντην κάλεσε τους πρέσβεις Πολινιάκ και Λίβεν και τους έπεισε να υπογράψουν νέο Πρωτόκολλο (4/16 Νοεμβρίου 1828) με το οποίο Πελοπόννησος, παρακείμενες νήσοι και Κυκλάδες ετίθεντο υπό προσωρινή εγγύηση των τριών Αυλών *«έως αποφασισθή οριστικώς η τύχη της Ελλάδος με συγκατάθεσιν της Πύλης»*. Αν και διευκρίνιζαν ότι δεν καθορίζουν τα οριστικά σύνορα της Ελλάδος, ο διαχωρισμός αυτού του χώρου και η αναφορά σε τουρκική συναίνεση, προδιέγραφε σοβαρότατο κίνδυνο. Επιπρόσθετα απαγορευόταν ρητά η συμμετοχή του γαλλικού σώματος σε επιχειρήσεις πέραν της Πελοποννήσου και αποφασιζόταν η αποχώρησή του. Αξίζει να σημειωθεί η εντονότατη αντίδραση του Άμπερντην στο θέμα της Κρήτης το οποίο χαρακτηρίζει *«σπουδαιότερο από το όλο ελληνικό ζήτημα»* (σχετική επιστολή προς τον Ουέλλιγκτων στις 28 Οκτωβρίου 1828) και η απόλυτη αναφορά σε έγγραφο της 8ης Δεκεμβρίου πως *«η βρετανική κυβέρνηση ουδέποτε θα επιτρέψει να περιέλθει η σπουδαία αυτή νήσος εις το κράτος του Καποδίστρια ή σε οιαδήποτε άλλη δύναμη»*.

Η εξασφάλιση της Στερεάς Ελλάδας

Στις 14 Δεκεμβρίου 1828 ο Καποδίστριας με νέο μυστικό υπόμνημα προς τον Τσάρο Νικόλαο κατορθώνει να αποσπάσει την υποστήριξή του για τη συνοριακή γραμμή Παγασητικού- Αμβρακικού αλλά και τη μεταστροφή προς την επιλογή της ανεξαρτησίας της Ελλάδος. Την ίδια εποχή, ντόπιοι ολιγαρχικοί κύκλοι προσεγγίζουν τους πρέσβεις και να τους παρακαλούν... να μην ακούν τον «φωσόφρονα» Κυβερνήτη αλλά να αποφασίσουν να κλείσουν τάχιστα το ζήτημα των συνόρων έστω και με τη στενότερη εκδοχή [Σπηλιάδης, τ. Η', σ. 174]. Την κρίσιμη εκείνη στιγμή η εκστρατεία υπό τον Αυγουστίνο Καποδίστρια (την άνοιξη του

1829) που επιτυγχάνει να απελευθερωθεί ολόκληρη η Δυτική Στερεά, θα έχει ευεργετικά αποτελέσματα. Υπογράφεται το νέο Πρωτόκολλο του Λονδίνου (10/22 Μαρτίου 1829) που θέτει τα σύνορα στη γραμμή Παγασητικού- Αμβρακικού, όριο που δεχόταν πλέον και το Λονδίνο, παρά την αρχική αντίδραση με επιχειρήματα όπως ότι «ούτε οι Τούρκοι θα δέχονταν αυτά τα σύνορα ούτε οι Έλληνες ήταν σε θέση να τα κατακτήσουν». Το αρνητικό ήταν ότι το Πρωτόκολλο αυτό επέμενε σε επικυριαρχία του σουλτάνου στο νέο κράτος (που θα ήταν κληρονομική ηγεμονία) και σε καταβολή φόρου υποτέλειας ενώ αξίωνε επίσης και την ανάκληση των ελληνικών δυνάμεων από τη Στερεά.

Καθώς οι Τούρκοι δεν δέχονταν ούτε καν την υποτελή αυτονομία της Πελοποννήσου, η διπλωματική ευφυΐα του Καποδίστρια για άλλη μια φορά διέβλεψε πως η καθυστέρηση, ενώ συγχρόνως θα συνεχίζονταν οι στρατιωτικές επιτυχίες τόσο της Επανάστασης όσο και των Ρώσων στο μέτωπο της Θράκης, θα βελτίωνε έτι περαιτέρω την κατάσταση για την Ελλάδα. Έτσι όταν ο πρέσβης Ντόκινς επιδίδει το Πρωτόκολλο και αξιώνει άμεση ανάκληση των ελληνικών δυνάμεων από τη Στερεά, ο Κυβερνήτης αρνείται περίτεχνα να συμμορφωθεί. Αιτιολογώντας την κωλυσιεργία με την απάντηση της 11ης Μαΐου 1829 υποστηρίζει πως η ελληνική άρνηση απορρέει από το πνεύμα της συνθήκης της 6ης Ιουλίου 1827 αφού η ανακωχή που τηρούν οι τουρκικές δυνάμεις δεν είναι η προβλεπόμενη από τη συνθήκη αλλά «αμυντική στάσις κατ' αρέσκειαν μεταθέσιμος» ενώ προβάλλει τις δεσμεύσεις των εθνικών συνελεύσεων υπό τις οποίες τελεί και οι οποίες τον εμποδίζουν «να μετακομίση εντός της Πελοποννήσου και των παρακειμένων νήσων τα δυστυχή πλήθη των εκείθεν του Ισθμού επαρχιών».

Ακολουθεί νέο υπόμνημα Καποδίστρια, στις 24 Μαΐου, με το οποίο αποκρούει την τουρκική συμμετοχή στην εκλογή ανωτάτου άρχοντος και την αποζημίωση των γαιοκτησιών υπενθυμίζοντας προσφυώς την υποθήκη που βαραίνει τις γαίες αυτές για να συναφθούν τα δύο αγγλικά δάνεια. Προς τούτους χαρακτηρίζει ενόπλους πληθυσμούς εντοπιών και όχι ελληνικά στρατεύματα τις δυνάμεις που ήλεγχαν τη Στερεά, οπότε δεν είχε τη νομική δυνατότητα να επιβάλει σε αυτά την αποχώρηση. Ο Κυβερνήτης φροντίζει συγχρόνως να κατοχυρωθεί με απόφαση της Δ' Εθνικής Συνελεύσεως του Άργους που εγκρίνει τους χειρισμούς του και θέτει ως όρο οποιασδήποτε συμφωνίας την επικύρωσή της από αυτήν. Η νίκη του Υψηλάντη στην Πέτρα (12 Σεπτεμβρίου 1829) κι η Συνθήκη της Αδριανουπόλεως (που είχε καταληφθεί από ρωσικά στρατεύματα), θα επισφράγιζαν το θρίαμβο της Επανάστασης. Η Τουρκία αναγκαζόταν να αποδεχθεί τόσο τη συνθήκη του 1827 όσο και το Πρωτόκολλο του 1829 για τα όρια κόλπου Βόλου- κόλπου Άρτας.

Η αυτονομία γίνεται ανεξαρτησία

Είκοσι μήνες μετά την άφιξη του Ι. Καποδίστρια, ένας αγώνας που όταν ήρθε ξεψυχούσε, τώρα έφτανε σε νικηφόρο τέρμα. Συγχρόνως, το αυξημένο γόητρο της Ρωσίας στους Έλληνες αλλά και η τόσο εύκολη κατάρρευση της τουρκικής άμυνας, γεννούσε στο Λονδίνο ανησυχίες. Ένα ισχυρό νεοελληνικό κράτος θα μπορούσε κάποτε να διαδεχθεί την οθωμανική αυτοκρατορία; Το ερώτημα αυτό απασχολεί τον Άμπερτην που αφνιδίως τον Νοέμβριο του 1829 θα ταχθεί υπέρ της πλήρους ανεξαρτησίας της Ελλάδος. Έτσι στις 3

Φεβρουαρίου 1830 η διάσκεψη του Λονδίνου θα διακηρύξει την πολιτική ανεξαρτησία της Ελλάδος περιόριζοντας όμως τα σύνορα μεταξύ των εκβολών του Σπερχειού στο Μαλιακό και των εκβολών του Αχελώου, εν είδει ανταλλάγματος προς την Τουρκία. Η Ελλάδα ήταν πλέον ανεξάρτητο κράτος αλλά νότα των Δυνάμεων αξίωνε με τρόπο ιταμό την εκκένωση όσων επαρχιών δεν συμπεριελήφθησαν σε αυτό.

Ήταν η κρισιμότερη καμπή. Η Ελλάδα έπρεπε αφ' ενός να αποδεχθεί το Πρωτόκολλο για να κερδίσει οριστικά την ανεξαρτησία της αλλά και να μην εφαρμόσει τους εδαφικούς όρους, αποφεύγοντας συγχρόνως τη ρήξη με τις Δυνάμεις χωρίς την οικονομική βοήθεια των οποίων το νέο κράτος δεν θα μπορούσε να οργανωθεί. Οι χειρισμοί που απαιτούνταν ήταν πραγματικά λεπτότατοι. Την ιστορική εκείνη στιγμή, η εσωτερική ηρεμία που είχε επικρατήσει από τις αρχές του 1828 κι είχε αποδειχθεί πολύτιμη για τις εθνικές επιτυχίες, αρχίζει να κλονίζεται. Ιδιοτελείς ή με πρόωρες ιδεολογικές αγκυλώσεις δυνάμεις που πλήττονται από την ίδρυση ισχυρής κεντρικής κυβέρνησης και τη δημιουργία σύγχρονου εθνικού κράτος, επιδίδονται στην υπονόμευση, τις ραδιουργίες και τις διαβολές, μη διστάζοντας να συνεργάζονται με το εξωτερικό, κυρίως με την αγγλική πολιτική που ενθαρρύνει ασμένως κάθε διαπραγματευτική αποδυνάμωση του Καποδίστρια και της Ελλάδος ώστε να καταδειχθεί ότι οι Έλληνες είναι ανώριμοι για το εκτεταμένο κράτος που απαιτούν.

Ο Καποδίστριας δεν πτοείται. Οργανώνει τη διπλωματική άμυνα με τη μέθοδο της διγλωσσίας (Κυβερνήτης και Γερουσία). Στην απάντησή του προς τη διακοίνωση των Δυνάμεων, με απaráμιλλη διπλωματική τέχνη, εξαίρει την αναγνώριση της ανεξαρτησίας αλλά περιγράφει και τη δυσκολία για *«τελεία και άμεσον προσχώρησιν εις τα δεδομένα»* ενώ στο ζήτημα της μοναρχίας διεκδικεί τα συνταγματικά δικαιώματα του λαού όπως είχαν θεσπιστεί από τις εθνικές συνελεύσεις. Στο ζήτημα της εκκένωσης των επαρχιών που δεν κατακυρώνονταν στην Ελλάδα δηλώνει ότι είναι έτοιμος να την εφαρμόσει, όταν αποσυρθούν και οι Τούρκοι από την Αττική και την Εύβοια, έλθει οροθετική επιτροπή και παρασχεθούν στην ελληνική κυβέρνηση μέσα για να αντιμετωπίσει το προσφυγικό ζήτημα που θα δημιουργηθεί. Με την αναβολή αυτή άνοιγε το δρόμο για τη ματαίωση της εκκένωσης.

Οι πιέσεις θα ενταθούν στην Ελλάδα μετά την Ιουλιανή επανάσταση στη Γαλλία, την πτώση του Καρόλου Ι' και την άνοδο του Λουδοβίκου Φιλίππου που θα επιφέρει στροφή της Γαλλίας από τη συνεργασία με τη Ρωσία σε στενότερη συνεργασία με την Αγγλία. Συγχρόνως ο νέος υπουργός Εξωτερικών της Βρετανίας Πάλμερστον αλλάζει στρατηγική. Δέχεται μεν να παραχωρηθεί στην Ελλάδα ολόκληρη η Στερεά αλλά παράλληλα προκρίνει την ανατροπή του Καποδίστρια. Το νέο κράτος πρέπει να είναι απολύτως ελεγχόμενο. Μπορεί η αναβλητική πολιτική του Καποδίστρια για την εκκένωση των δύο επαρχιών να δικαιώθηκε από την εξέλιξη των γεγονότων και να διέσωσε αυτές τις επαρχίες που προσκυρώθηκαν στο ελληνικό κράτος (ο Κυβερνήτης ήταν αυτός που προκάλεσε τη σκόπιμη καθυστέρηση Γαλλίας και Ρωσίας να στείλουν εκπροσώπους για χάραξη της συνοριακής γραμμής, παρουσία που είχε θέσει ως προϋπόθεση για να πραγματοποιηθεί η εκκένωση), για τον ίδιο όμως ήταν η αρχή του φυσικού του τέλους

Οι συνέπειες

Τον Ιούλιο του 1831 η διάσκεψη των Δυνάμεων για το ελληνικό ζήτημα στο Λονδίνο, αποφάσιζε την αποστολή σχεδίου οδηγιών προς τους πρέσβεις των στην Πύλη. Σε αυτό θα ετίθετο επίσημα το ζήτημα της βελτίωσης των βόρειων ελληνικών συνόρων. Δυο μήνες αργότερα υπεγράφετο στο Λονδίνο το Πρωτόκολλο της 14ης Σεπτεμβρίου 1831, το οποίο αναγνώριζε ρητά ότι η οριζόμενη στο Πρωτόκολλο της 3ης Φεβρουαρίου 1830 συνοριακή γραμμή της Ελλάδος *«παρουσίαζε πολύ σοβαρά ελαττώματα στο δυτικό τομέα της και δεν παρείχε τα μέσα προς εμπέδωσιν της αμοιβαίας ασφάλειας μεταξύ Ελλάδος και Οθωμανικής αυτοκρατορίας»*. Οι πρέσβεις στην Πύλη εντέλλονταν να πιέσουν αυτήν για αποδοχή της συνοριακής γραμμής Βόλου- Άρτης, που είχε οριστεί με το πρότερο Πρωτόκολλο της 10ης Μαρτίου 1829 και την οποία η Πύλη είχε δεχθεί με τη συνθήκη της Αδριανουπόλεως. Ήταν προφανές για κάθε αναγνώστη του Πρωτοκόλλου ότι τα επιχειρήματα τα οποία περιλαμβάνονταν σε αυτές τις οδηγίες αντλούνταν σαφέστατα από αυτά του Καποδίστρια, όπως είχαν εκφραστεί με τα υπομνήματά του.

Την ίδια εποχή, η σκανδαλώδης εύνοια των στασιαστών της Ύδρας και της Μάνης από τους αντιπρέσβεις της Αγγλίας και της Γαλλίας, καθώς και από τους ναυάρχους, πείθει και τον πλέον δύσπιστο για την υπονόμευση του Κυβερνήτη που θα πλήρωνε με την ίδια του τη ζωή τον διπλωματικό του θρίαμβο. Δεκατρείς μέρες μετά το Πρωτόκολλο της 14ης Σεπτεμβρίου 1831 ελληνικά χέρια έκοβαν το νήμα της ζωής του. Ο θάνατός του στέρησε το Έθνος από το μοναδικό στήριγμα ασφάλειας και προοπτικής, είχε δε μακροπρόθεσμα τραγικές συνέπειες. Το πρόωρο τέλος του Κυβερνήτη υπήρξε μια από τις πρωτογενείς αιτίες που το αίτημα εθνικής ολοκλήρωσης και πολιτικού εκσυγχρονισμού, παρέμεινε μέχρι τις ημέρες μας τραγικά αδικαίωτο.

Βιβλιογραφία

- Αρχεΐον Ι. Καποδίστρια. Εταιρεία Κερκυραϊκών Σπουδών. Κέρκυρα 1976- 1985.
- Δαφνής Γρ. Ιωάννης Καποδίστριας. Εκδόσεις Ίκαρος. Αθήνα 1976.
- Δεσποτόπουλος Αλέξανδρος. Ο Κυβερνήτης Καποδίστριας και η απελευθέρωση της Ελλάδος. Αθήνα 1954.
- Ενεπεκίδης Π. Ρήγας- Υψηλάντης- Καποδίστριας. Βιβλιοπωλείον της Εστίας. Αθήνα 1965.
- Ιστορία του Ελληνικού Έθνους [Συλλογικό]. Εκδοτική Αθηνών. Αθήνα 1975.
- Καποδίστριας Ιωάννης. Υπόμνημα [Apercu de ma carriere publique depuis 1798 jusqu' a 1822]. Δημοσιεύθηκε με τον τίτλο «Αυτοβιογραφία Ιωάννου Καποδίστρια» από τον Μ. Λάσκαρι. Αθήνα 1940
- Κούκκου Ελένη. Ο Καποδίστριας και η Παιδεία. Αθήνα 1972.
- Κουλούρη Χρ. – Λούκος Χρ. Τα πρόσωπα του Καποδίστρια. Εκδόσεις Πορεία. Αθήνα 1996.
- Μαρκεζίνης Σπυρ. Πολιτική Ιστορία της Συγχρόνου Ελλάδος. Εκδόσεις Πάπυρος. Αθήνα 1968.
- Παπαγεωργίου Στέφανος. Η στρατιωτική πολιτική του Καποδίστρια. Βιβλιοπωλείον της Εστίας. Αθήνα 1986.
- Παπαρρηγόπουλος Κ. Ιστορία του ελληνικού έθνους. Αθήνα 1885-1887.
- Πετρίδης Π. Η διπλωματική δράσις του Ιωάννου Καποδίστρια. Θεσσαλονίκη 1974.
- Σπηλιάδης Νικόλαος. Απομνημονεύματα. Ινστιτούτο Χ. Τρικούπης. Αθήνα 2007.
- Στούρτζα Ρωξάνδρα. Απομνημονεύματα. Εκδόσεις Ιδεόγραμμα. Αθήνα 2006.
- Τιρς Φρ. Η Ελλάδα του Καποδίστρια [De l' etat actuel de la Grece- 1833]. Ελληνική έκδοση, Αθήνα 1972.
- Τρικούπης Σπυρίδων. Ιστορία της ελληνικής επανάστασεως. Αθήνα 1968.
- Φιλήμων Ι. Δοκίμιον περί της ελληνικής επανάστασεως. Αθήνα 1859.